

Čeští badatelé se světovými výsledky obdrželi ceny Akademie věd ČR

27.11.2023 - Zuzana Dupalová | Akademie věd České republiky

Cenu za mimořádné výsledky výzkumu, experimentálního vývoje a inovací, kterých dosáhli s podporou Akademie věd ČR, získali Jaroslav Hlinka, Daniel Růžek a Rudolf Kučera s Otou Konrádem. Ocenění v kategorii do 35 let předali předsedkyně Eva Zažímalová a místopředsedové příslušných vědních oblastí Adéle Hladké, Nikole Holubové a Martinu Zachovi.

„Ceny Akademie věd dokazují, jak excelentní a důležité výzkumy naši kolegové na pracovištích provádějí,“ vyzdvihla Eva Zažímalová. Zdůraznila, že vědecká kariéra ovšem není vždy snadná: „Dobrodružství vědy často nepřináší okamžité výsledky. Když se ale dostaví, jde o velkou satisfakci.“

Předsedkyně AV ČR Eva Zažímalová

Od matematiky k mozku

Aktivní epilepsii v Česku trpí přibližně 80 tisíc pacientů a nejméně 160 tisíc dalších lidí se s ní někdy léčilo nebo stále léčí. Jaroslavu Hlinkovi z Ústavu informatiky AV ČR se při modelování dynamiky epileptických záchvatů podařilo proniknout do povahy jejich vzniku. Badatelův výzkum, na němž se podílela i špičková zahraniční pracoviště, tak může vést k jejich předvídání i kontrole.

„Pracuji v Ústavu informatiky, ale vzděláním jsem matematik a vystudoval jsem i psychologii. Skončil jsem u studia mozku, které oba obory skloubilo a jeho společenský význam spočívá v medicínských aplikacích,“ popsal laureát pozadí jeho zájmu o dané téma.

Jaroslav Hlinka

Na protilátky s nobelistou

Onemocnění covid-19 a klíšťová encefalitida mají výrazný dopad na společnost. Daniel Růžek z Parazitologického ústavu Biologického centra AV ČR se významně přičinil o objevy při poznávání patogenyze emergentních virových nákaz a o vývoj nových terapeutických přístupů. Na jeho práci navázal vývoj protilátek proti oběma nákazám. Spolupracoval i s nositelem Nobelovy ceny Charlesem M. Ricem.

„Dovedete si představit, jak stresující bylo prezentovat naše výsledky nobelistovi. O to větší přišla úleva, když je pochválil,“ vzpomněl na počátky spolupráce, která dodnes pokračuje.

Daniel Růžek

Dějiny násilí

„Muži v jistém věku začínají něco měnit, například si koupí nové auto nebo silnou motorku. S kolegou jsme se rozhodli, že se budeme věnovat studiu fyzického násilí. Tento zájem se nám podařilo usměrnit do vědecké práce,“ s nadsázkou podotkl Rudolf Kučera, ředitel Masarykova ústavu a Archivu AV ČR.

V monografii *Paths out of the Apocalypse. Physical Violence in the Fall and Renewal of the Central Europe, 1914–1922* s Otou Konrádem z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy přinesli inovativní pohled na válečné násilí, rozpad impérií a vznik národních států – soustředili se totiž na nižší vrstvu obyvatelstva.

Meziskupinové rozdíly

Adéla Hladká z Ústavu informatiky AV ČR se zabývá matematickou statistikou se zaměřením na výpočetní psychometrii. Soustředí se na detekci meziskupinových rozdílů ve vícepoložkových měřeních didaktických, zdravotních a psychologických testů.

Vědkyně navrhla statistické metody, které umějí popsat meziskupinové rozdíly, jež způsobila například nepozornost nebo nedostatek času na odpovědi. Laureátka zpracovávala téma už v disertaci. „Detekci těchto rozdílů považuji za aktuální a důležité. Je to pro mě velká motivace k výzkumu,“ řekla.

Adéla Hladká

Neznámí prvoci ptáků

Prvoci rodu *Cryptosporidium* žijí v trávicím traktu různých hostitelů – od ptáků po savce. Mohou ale způsobit těžká průjemová onemocnění pacientů s oslabenou imunitou, například při nákaze AIDS nebo po transplantacích.

Nikola Holubová z Parazitologického ústavu Biologického centra AV ČR se zabývá biologií a diverzitou kryptosporidií ptáků: „Výzkum těchto prvoků u ptáků vědci dosud spíše opomíjeli. Snažíme se s kolegy tuto mezeru zaplnit.“ Laureátka se podílela na popisu tří nových druhů těchto patogenů u ptáků a vyvinula metodu kultivace prvoků, která by mohla omezit používání laboratorních zvířat.

Nikola Holubová

Nové pohledy ve filozofii vědy

Filozofie vědeckého modelování patří v posledních třiceti letech mezi hlavní témata filozofie vědy. Martin Zach z Filosofického ústavu AV ČR představil na základě rozboru příkladu z nádorové imunologie komplementární teorii vědeckého modelování.

„Snažíme se studovat vědeckou praxi, takže potřebujeme dostatečné teoretické i praktické poznání. Proto jsem se vydal do laboratoře, abych si experimenty ‚osahal‘, a analýzy tak byly adekvátní,“ popsal vědec. Jeho poznatky mohou překlenout rozkol mezi teoretickými a experimentálními přístupy k vědě.

Martin Zach

Ceny Akademie věd ČR a finanční částku, která se s nimi pojí, každoročně získávají vědkyně a vědci, jejichž výzkumy přispívají k prestiži české vědy v mezinárodním měřítku. Udělují se za ukončené vědecké výsledky excelentního a kvalitního výzkumu strategicky orientovaného na společenské priority, od jejichž prvního zveřejnění nebo realizování neuplynulo více než pět let. Více o cenách a seznam dosavadních nositelů naleznete na webových stránkách AV ČR. Podrobnější informace o letošních laureátech a jejich výzkumech najdete v tiskové zprávě.

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Cesti-badatele-se-svetovymi-vysledky-obdrzeli-ceny-Akademie-ved-CR-00001>